

АНДРІЙ КОКОТЮХА

АНДРІЙ КОКОТЮХА

ЧОРНИЙ ЛІС

Андрій Кокотюха знову звертається до теми українського повстанського руху в роки Другої світової війни. У Чорному лісі на Волині українці ведуть смертний бій на три fronti: з німцями, росіянами і поляками. Головному героєві — колишньому міліціонерові з Миргорода, зекові, радянському диверсанту — непросто розібратися в тому, хто є ворогом його народу. Утім, вроджене прагнення до справедливості не лишає в нього сумнівів, на чієму боці правда, а стрімке розгортання подій спонукає відстоювати її зі зброєю в руках.

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-6047-4

9 786171 260474

ЧОРНИЙ ЛІС

ВІН МАЄ СТАТИ
ДО СМЕРТЕЛЬНОГО БОЮ

ЧОРНИЙ ЛІС

Андрій Кокотюха

ЧОРНИЙ ЛІС

Українські хроніки 1943 року

РОМАН

ХАРКІВ КЛУБ
СІМЕЙНОГО
2019 ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.161.2
К59

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Консультант:
Іван Казимирович Патриляк,
кандидат історичних наук, доцент історичного факультету
Київського національного університету імені Т. Шевченка

Обережно! Ненормативна лексика!

Фото на обкладинці: *Микола Береза* у ролі Максима Коломійця

ISBN 978-617-12-6047-4

- © Кокотюха А., 2015
- © Продюсерський центр «ІН-САЙТМЕДІА», обкладинка, 2019
- © DepositPhotos.com / design-west, jonson, icholakov01, оформлення шмуцтитулів, 2015
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2015, 2016, 2018, 2019
- © Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2015, 2019

За лаштунками партизанської війни

Відомий італійський філософ та історик Бенедетто Кроче якось написав: «Мертва історія воскресає, минуле стає сучасним, коли того вимагає життя». Сьогодні українське суспільство, ведучи війну за своє право на існування, як ніколи гостро переживає це «воскресіння історії», кожною клітиною ества відчуваючи минуле, котре раптом стало сучасністю.

Боротьба між українською національно-державною та радянсько-російською ідентичностями, яка впродовж останніх десятиліть велася політичними і пропагандистськими методами, стараннями чинного російського режиму переросла у криваву війну. Війну, котра пробуджує в наших громадян інтерес до пізнання попереднього досвіду подібних протистоянь, які мали місце в 1917—1920-х та в 1940—1950-х роках. Наукові, науково-популярні та художні твори на історичну тематику нині звучать по-особливому, викликають у вітчизняного книголюба загострену зацікавленість.

Роман Андрія Кокотюхи «Чорний ліс» присвячено невеликому епізодові тривалого та напруженого українсько-російського протистояння — боротьбі українських повстанців і радянських партизанів/диверсантів під час німецької окупації.

Від перших місяців німецько-радянської війни в Москві активно працювали над розгортанням у німецькому тилу потужної таємної війни, яку мали вести підпільники, партизани, розвідники й диверсанти. Озброєні посланці Сталіна в окупованій гітлерівцями Україні мали стати не лише проблемою для нацистів та нагадуванням місцевому населенню про неминучість повернення радянської влади, а й «каральним мечем», спрямованим проти будь-кого, хто посмів мріяти про самостійницьку альтернативу для своєї батьківщини. За лаштунками партизанської війни з гітлерівцями розгорнулася ще одна таємна війна — битва двох підпіль і двох партизанських армій.

Спираючись здебільшого на польську громаду західноукраїнських земель і нечисленних місцевих українських пошанувачів комунізму, радянські партизани/диверсанти впродовж 1942—1944 років витратили масу сил, засобів та енергії задля того, щоб продертися й закріпитися в регіоні, який став базовим для українського визвольного руху 1940—1950-х років.

Від листопада 1942 року інформаційні донесення німецької поліції фіксують відомості про бойові зіткнення між озброєними прихильниками ОУН (яких нацисти, подібно до більшовиків, називали бандами) та радянськими парашутистами. В одному з таких повідомлень читаємо: «Між бандерівською бандою і радянськими парашутистами, які приземлилися в районі Рокитного, відбувся бій, так як бандерівці не хотіли терпіти їх у своїй місцевості». Про підсумки бою повідомлялося: «В результаті перестрілки, яка виникла, частина парашутистів була убита, а частина поранена. Бандерівська банда, очевидно як трофеї, отримала нову радянську зброю».

З весни 1943 року сутички, бої, перестрілки, взаємні напади між підрозділами УПА та радянськими партизанськими загонами, з'єднаннями, диверсійними, підривними і розвідувальними групами стали повсякденним явищем. Спроби домовитися про спільну боротьбу з німцями або про нейтралітет не приносили тривалих позитивних результатів, надто різними були світоглядні засади противборних сторін і кінцеві цілі їхньої боротьби.

Взявши до рук «Чорний ліс» Андрія Кокотюхи, читач отримує можливість поринути в калейдоскоп надзвичайно складних подій. Подій, які в тій чи іншій формі, в тій чи іншій місцевості відбулися в реальному житті. Жанр роману дозволив авторові звести їх у єдиний сюжет і показати у відносно невеликому за обсягом тексті всю гостроту протистояння, яке шматувало людські долі, нищило мораль, робило друзів ворогами, а ворогів друзями...

Іван Патрляк

Частина перша
ДИВЕРСАНТ

Керівники українських буржуазних націоналістів — це німецькі агенти. Частина рядових учасників цих загонів палко бажає боротися з німецькими окупантами, але вони обдурені буржуазними націоналістами.

Рекомендую не вступати в контакт із цими загонами, не виступати збройно, якщо вони самі не нападуть.

*З листа першого секретаря ЦК КП(б)У
Микити Хрущова — Сидору Ковпаку
та Семену Рудневу
23 березня 1943 року*

15 травня — 10 червня 1943 року

1

**Урал, неподалік Туринська, виправно-трудоий табір НКВС,
окремий табірний пункт № 5**

— Ну що, симулянти, нудно?

Капітан не чекав відповіді. Запитав, аби з чогось почати розмову. Мешканці ж табірнього госпіталю з його появою дружно підвелися з койок.

Хто метушливо, як старий злодій дядя Вася, котрий почав сидіти ще за царя й заробив сухоти. Хвороба давала законні підстави відлежуватися на чистому простирадлі та отримувати належну в таких випадках підсилену пайку. Ще й розводився про те, що на волі в нього нікого нема, туберкульоз там не лікують належним чином і, аби не тюремні й табірні *ліпили*, він давно б уже двинув коні.

Хто з острахом, і таким виглядав зовсім зелений Савка, торгівець анашею, якого зняли свого часу з ташкентського поїзда. Цей працював на лісопилці, зловив ґаву, мало не втратив пальця на лівій руці й тепер боявся, аби не загриміти за навмисне пошкодження членів — ненавмисне дозволяло перейти на легшу роботу.

Хто з мовчазною гідністю, навіть із викликом, як бандит Князев. Погляду не відводив, навпаки, випнув широкі груди, дивився капітанові просто в очі, усім своїм виглядом говорячи: нічим ти мене не візьмеш, громадянине начальник. На Князева чекало десять діб арешту в бараку посиленого режиму, куди той мав вирушати, щойно піде на поправку. Чого він не поділив із волоцюгою, котрий прийшов з новим етапом,

ще треба було розібратися, але той після операції лежав окремо, за стіною. Капітан пообіцяв — як очухається, теж піде в БУР¹, і надовго. Поки що Князеву зашили бік, і шви ніби зніматимуть під кінець тижня.

Максим Коломієць виструнчився, бо того вимагав порядок. У таборі він був не колишнім офіцером, а в'язнем із присвоєним порядковим номером. Не метушився, не боявся, бо в минулому житті так само спокійно підводився чи ставав струнко, коли заходив старший за званням. Але, крім того, внутрішній голос підказав Максимові: новий начальник оперативної частини табірної пункту капітан Ярцев прийшов по його душу.

Так і є. Ігноруючи його сусідів по палаті, візитер наблизився до Коломійця. Мовчки видобув із кишені галіфе коробку «Казбеку». Далі, не зважаючи на ласі погляди зеків, розкрив її, простягнув Максимові.

— Смакуй.

— Не відмовлюся, громадянине капітан.

Гонор у таборі він показувати не збирався. Не для того сідав, аби привертати до себе увагу. Засудили взимку сорок першого, до війни, і була надія звільнитися достроково, за гарну поведінку. Тим більше, усі, хто займався його справою, включно з суддею, ставилися до злочинця з неприхованим розумінням. Тож натяки на можливість вийти раніше звучали досить прозоро. І він налаштував себе на кращий фінал.

Але війна поставила все з ніг на голову.

Коломієць навіть підозрював — доведеться відсидіти всі п'ять, максимум, передбачений за сто тридцять восьмою

---

¹ Приміщення, часто окрема камера, де відбували покарання в'язні системи ГУТАБ НКВС в 1920—1960-х рр. Барак посиленого режиму (БУР — барак усиленного режима, рос.), по суті, був внутрішньою тюрмою табору, куди саджали порушників дисципліни, тих, хто відмовлявся від робіт тощо. З другої половини 1960-х називався ЛКТ — приміщення камерного типу.

статтею Кримінального кодексу СРСР¹, бо навряд чи кримінальних злочинців під час воєнного стану дозволять випускати на волю раніше, ніж належить. Тепер же, коли Ярцев звернув на нього увагу, Максим узагалі не чекав нічого доброго від своєї авантюри.

Хоча й не шкодував.

Зробив би так ще раз, якщо б випала нагода.

Навіть якби Оксана зараз була живою, бо й тут втрутилася війна, і Коломієць цілком серйозно думав, що загибель дружини тією Божою карою, яку мусив отримати за вбивство. Нехай не вважав того, кого застрелив, людиною й рука не здригнулася. Вищі сили напевне вирішили: років за колючим дротом, на які Максим, по суті, свідомо себе прирік, розробляючи й втілюючи в життя план помсти, не досить, щоб спокутувати провину.

Бомби на ешелон, у якому Оксана з мамою їхали в евакуацію, сипалися з неба. Є в цьому щось символічне, ой є...

Узявши папіроску двома пальцями, Коломієць ледь стиснув порожню гільзу й покрутив, чекаючи на вогонь. Капітан коробку не забирав, і Максим пригостився ще однією, заклавши за вухо. Аж тоді Ярцев заховав куриво.

— Вийдемо. Здається, тут не можна диміти. Санітарні норми.

Сказавши так, капітан гмикнув, сплюнув під ноги, старанно розтер носак. Після того кивнув, наказуючи в'язневі йти вперед. Рана ще боліла, Коломієць повернувся незграбно, поточився. Рівновагу втримав, схопившись за нікельоване бильце койки, та «казбечина» не втрималася за вухом, бо не щільно вклав, — упала. Нахилившись і скривившись, бо надто різко, Максим підняв цигарку, сховав під худу подушку. Лиш потім рушив на вихід, устигнувши перехопити погляди інших зеків та зрозумівши: ці думають, що його ведуть на розстріл.

---

¹ Мається на увазі редакція Кримінального кодексу, прийнята 1926 року й чинна в період, згаданий тут.

І начальник оперчастини покладе жертву в госпітальному дворику, розрядивши в нього наган.

За його попередником водилися подібні речі. Яюсь, п'ятий у дим, увірвався в операційну, де ленінградському професорові-хіміку саме намагалися врятувати життя від наслідків перитоніту, і вбив того пострілом у голову. Нема чого, мовляв, лікувати ворога народу, троцькіста, жидівську морду, зрадника батьківщини, коли фашисти напали й бомблять Мінськ та Київ.

Замінили його не через той випадок. Два роки ще протримався. Щоразу, як завертали рапорт і не пускали на фронт, лютував, пакуючи політичних у БУР без видимого приводу, лупцюючи перед усіма на плацу до півсмерті чи розстрілюючи. Оформляв потім як спробу втечі, ніхто слова не міг сказати.

Подумаєш, вороги народу.

Чого чекати від Ярцева, ніхто не знав. Капітан прийшов, коли його попередник таки виходив по кабінетах і прохання про відправку до діючої армії нарешті задовольнили. Спершу новий *кум* не проявив себе ніяк, напевне придивляючись до контингенту. Але щойно він переступив поріг госпітальної палати, Максим, знайомий зі звичаями в органах раніше, ніж із табірними порядками, відчув небезпеку. Не знав, чому й звідки тягне. Розв'язав для себе нескладне рівняння: начальник оперативної частини отак, запросто, засудженого за умисне вбивство колишнього працівника міліції не відвідає. І козирної цигарки не запропонує при всіх. Нічого не завадить викликати такого ніби до лікаря, дочекатися в кабінеті, хазяїна звідти виставити й поговорити по душах, раз є така потреба.

Та Ярцев демонстративно виявляє особливе ставлення до Коломійця.

Значить, його ситуація, без того непевна й хистка, може гойднутися в гірший бік.

Капітан навряд чи не розуміє того.

Значить, робить так навмисне. Максимові лишалося розгадати маневр, хоч знайдена відповідь напевне нічого не змінить.

Ставши посеред двору, зовсім не ховаючись від багатьох пар цікавих очей, котрі стежили за ними крізь прочинені за-
гратовані вікна табірної лікарні, Ярцев витягнув запальнич-
ку. Підкинув на долоні, показав в'язневі:

— Трофейна, німецька. Товариш подарував. Бач, орел у нього, — на пласкому боці справді був викарбуваний хижий птах із кривим дзьобом. — Були ще їхні літери, тільки дав тут, у зоні, одному майстровому, аби витравив. Бо ще самого за диверсанта приймуть, у нас же народ пильний.

— Для чого тоді носите? Викинути краще.

— Корисна річ. Красива цяцька. І взагалі, від хорошої людини дарунок, щирий.

Клацнувши й видобувши вогонь, капітан прикурив сам, простягнув Коломійцеві, запитав:

— На поправку?

— Так точно, громадянине начальник. Рана неглибока, затягується.

— Що не поділив із Зубовим?

— Зуб — бандит і вбивця. Я для нього лягавий, хоч одну баланду їмо.

— Ти теж, Коломієць, за вбивство. Гортав твою справу, прийшов познайомитись.

— Раз гортали, то знаєте про різницю між мною та Зубовим і такими, як він. Кримінальники її теж бачать.

— За свого, значить, не вважають.

— І слава Богу.

— Віруючий?

— Тобто?

— У Бога віриш, питаю? Бородатого, білого, на небі.

— А... То примовка така. У народі кажуть.

— Ага, Коломієць. Ти тепер до народу ближче.

Далі не розуміючи, до чого капітан веде, Максим вирішив промовчати, зробив чергову затяжку. Нехай скаже сам.

— Чув, тебе до Зуба на зоні ніхто не чіпав. Чому?

— Хотіли. Ясно, тут колишній міліціонер — рідкісний птах. Але перед законом усі рівні, я про тутешні закони. У нас же міліціонери окремо не сидять. Злодії, шахраї, сутенери, бариги, куркулі, професори, трактористи, учителі шкільні, хто з язиком не дружить, навіть кілька артистів зі Свердловська. Усі до купи, усі однакові. Хіба строки різні, ну й номери.

— Чув, на фронт просився?

— Коли тільки почалося, по радіо товариш Молотов виступив. Завернули. Не можна.

— Правильно, — погодився Ярцев. — Аби ти на своєму місці прокрався, ну, конфіскував би вузлик із краденими бабськими золотими штучками й заникав для своєї половини пару-трійку — то одне. Десь можна й зрозуміти. Сам би не спокусився, тільки ж баби — паскудний народ. Так і хочуть собі брошку чи там ланцюжок на шию. Або сережки у вуха, старовинні. Як ще кільця в носи не встромляють... — капітан сплюнув коричневу від тютюну слину, знову розтер. — А, чорт із ними. Розумієш, про кого й про що, про яку, значить, категорію. Словом, якби ти, колишній працівник органів, за щось таке сидів, тебе б воювати взяли, уже змив би провину, ще й нових кубарів додав¹. Але ж ти товариша застрелив, Коломієць. Офіцера. Ще й старшого за себе, теж капітана, до речі.

— Розібралися.

— Розібралися, — охоче погодився Ярцев. — Аби не так, влупили б іншу статтю й інакший строк. І дуже пощастило тобі, що приревнував ти того капітана до своєї жінки до війни. Закони воєнного часу, убивство працівника НКВС, знаєш, що за таке буває.

— Кримінальний кодекс я освоїв, громадянине капітан.

---

¹ До літа 1943 квадратні нашивки («кубики», «кубарі») на комірах шинелей та гімнастерок — знаки, за якими розрізняли військові звання в Червоній армії. Від другої половини 1943 року замінені погонами.

— Характеристики на тебе непогані. У Миргороді твоєму те-бе цінували як досвідченого працівника. Хотіли взагалі вище переводити, у Полтаву. Бував я в Полтаві і в Миргороді був, ще до війни по путівці в санаторії нашому водичку пив. Дівки там у вас гарні, хохлушки вони всі справні, цицькаті такі, — Ярцев показав на собі. — Ну, то таке. Начудив ти, кажу, Коломієць. Міг би, як водиться в таких випадках, морду натовкти.

— Кому? Працівникові НКВС, який спить із моєю жінкою?

— Жінці, — капітан кинув недопалок на землю. — Чи розлучився б, так теж робиться. Слухай, може, так би вийшло, що вона б сама від тебе пішла. А ти напився й застрелив ха-халю. Капітан Романенко Матвій Гнатович, правильно?

Усе так.

Тридцятидворічний Романенко Матвій Гнатович став ка-пітаном та отримав посаду заступника начальника міліції в Миргороді невдовзі після того, як сам змайстрував справу проти відповідального партійного працівника в Хоролі. Ви-крив разом ціле кубло, особисто вибив зізнання в заареш-тованого. Казали, старався цілу ніч, без відпочинку, аж спіт-нів. Список ворогів написав під диктовку зламаного партійця, бо той не міг тримати олівця в перебитих пальцях. Ще й до-дав від себе кілька прізвищ.

Серед них — чоловік Марусі, старшої, рідної, єдиної сестри Оксани Коломієць.

Максимової дружини.

...У Марусі було його прізвище. Оксана теж після одруження поміняла дівоче. Коли зусиллями Романенка забрали чоловіка, вона стрималася, не побігла по допомогу до сестри, не підклю-чала Максима, аби не підводити родичів під монастир. Чудово розуміла небезпеку. Тому передала Оксані листа з okazією, попросила знищити й тепер триматися від неї подалі. Сестри без того бачилися не часто, бо так склалися обставини — Оксана не могла лишити в Миргороді хвору матір надовго, а сам Коломієць по вуха сидів у міліцейській роботі. Хоч

найстрашніше, здавалося, минуло і тридцять сьомий рік лишився позаду¹, Маруся добре пам'ятала, як боялися тоді й дивом пережили небезпечні часи. Тож ілюзій не плекала. Не чекала, коли прийдуть по неї, аби в гіршому випадку посадити, звинувативши в пособництві, у кращому — вислати з дитиною як членів родини ворога народу за Урал чи в казахські степи.

Завела доньку до тітки. Попросила, аби та оформила опіку й переписала на своє прізвище.

Повернулася додому.

Залізла в зашморг.

Коли Матвія Романенка перевели з Хорола в Миргород на підвищення, після цих подій не минуло й трьох місяців.

Він поняття не мав, не поцікавився, що один із його підлеглих — родич людей, котрих прирік на смерть заради кількості, щоб вислужитися перед керівництвом, заробити потрібну репутацію. До того ж Романенко щиро вірив у те, що все робиться на благо, і при ньому запеклі комуністи, старші чоловіки, котрим довелося повоювати в Громадянську, воліли старанно добирати слова й вважали за краще не розмовляти навіть на невинні, побутові теми. Чорт знає, як потрактує почуте Матвій Гнатович, молодий та ранній, котрий націлився йти далеко й рости високо. У нього вийде, сумнівів не було жодних.

Ось чому ніхто не здивувався, коли перспективний молодий начальник почав активно залицятися до вродливої дружини лейтенанта Коломійця.

Усі довкола вірили, що Романенко одного разу домігся свого, а Оксана-зрадниця не надто заперечувала цього факту.

---

¹ 1937 рік — пік довоєнних сталінських репресій, на який припали політичні чистки, заміни у вищому керівництві СРСР та на місцях, масові розстріли по всій території країни. Після цього, прийнято вважати, диктаторська влада на певний період незначною мірою послабила тиск на людей. Навіть мали місце окремі звільнення й визнання «перегинів» та «помилкок».

Принаймні поводитися так, ніби розлучення з чоловіком — справа вирішена. Звичайно, капітан нічим не хвалився, зате Максим розпускав язика в тісних компаніях — його все частіше бачили п'яним.

На Романенка дивилися скоса. Та, звісно ж, ніхто не збирався перевіряти, чи правду каже Коломієць.

Не може чоловік брехати про те, що жінка зраджує йому з іншим, до того ж поважним та небезпечним, з ким мудрі люди прагнуть тримати дистанцію, подалі від гріха.

Максим із Оксаною, змовляючись, саме на це й розраховували.

Її батько воював у Петлюри. У двадцять першому його розстріляли червоні, після чого мама з обома доньками забралася геть із Києва. На вокзалі в Харкові заявила — украли речі та документи. Тоді саме гуляв голод, подібне траплялося, і жінці вдалося відновити паспорт, але вже на дівоче прізвище. Так вони замаскувалися вперше, а коли обидві доньки знайшли чоловіків серед, як їм здавалося, надійних радянських службовців — удруге. Старанно стирали небезпечне тепер минуле.

Оксані пощастило — зустріла людину схожої долі, котра розуміла її з півслова. Максим теж не афішував походження. Його батько був старшиною, служив у полку отамана Троцького¹ і поліг узимку дев'ятнадцятого під Вовчанськом, коли

---

¹ Троцький, Ігор Васильович (1890 —?) — випускник Київського військового училища, учасник Першої світової війни, штабс-капітан російської армії. У грудні 1917 року очолив 1-шу сотню повстанського загону ім. Яна Кармелюка військ Центральної Ради в Кам'янці-Подільському. У квітні 1918 року загін, перейменований у курінь, під командуванням Троцького був переведений до Харкова. З листопада того ж року курінь був переформований у 2-й Запорізький піхотний полк і отримав завдання тримати фронт з боку Вовчанська. Не встоявши під натиском Червоної армії, полк узимку 1919 року із втратами почав відступати в напрямку Люботина. Згодом Ігор Троцький став полковником Армії УНР. Від 1922 року його доля невідома.

хлопцеві лиш виповнилося сім років. Чесно кажучи, тоді він не розумів до пуття, хто за що воює й гине, — адже війна точилася скрізь. Єдине, що запам'ятав, — материнський наказ: нікому й ніде не признаватися, що тато бився з червоними. Забрали до війська, загинув десь на фронті. Усе.

Згодом, уже працюючи в міліції, Коломієць зрозумів: якби мама не померла через три роки від голоду, а сам він не опинився на вулиці, хтозна, як могло б скластися його життя. Адже, остаточно розбивши відкритих класових ворогів, червоні почали шукати прихованих, виявляючи їх серед родичів полеглих у боях із Червоною армією. Коли його, голодного, брудного й завошивленого, разом із такими ж безпритульними підібрав у Полтаві на станції міліціонер, то записали зі слів десятирічного волоцюги: мама спухнула, татка на війні вбили. Потім сам захотів після дитячого будинку піти служити в міліцію. Дуже сподобався Максимові той дядько-міліціонер, з пишними вусами, стомлений та добрий.

Мабуть, вирішив тоді, у новій, радянській міліції всі такі. Ще й вірив — ось повертається мир і влада ставатиме кращою.

І тут між подружжям мали місце певні розбіжності.

Оксана погано пам'ятала тата, зате мама повною мірою доклалася до того, аби пояснити обом донькам, за що й проти чого той воював. І також — хто, *яка саме* влада винна в його загибелі. Тому молода жінка цілком могла називати себе прихованим ворогом СРСР. Старша сестра показала приклад виживання: вийшла заміж за комуніста, партійного працівника з глибокої провінції, фактично заховавшись за нього. Оксана вчинила так само, навіть думала — ліпше: її прикривав міліціонер, людина з системи НКВС.

Тоді, як сам Коломієць радянську владу цілком сприймав, уважаючи те, що сталося з його батьком, збігом несприятливих обставин. Страшний голод, який пройшовся й Полтав-

щиною, трохи змінив погляди. Але загалом Максим схилився до того, що Україну віддали на відкуп різній мерзоті. І Москва, де сидить верховний уряд, про це не знає — бо Москва не може знати про все. Різні пристосуванці забивають достойним людям при владі баки, влаштовують показуху, морочать голови.

Коломієць збирався навіть писати листа в Кремль, особисто товаришеві Сталіну, та Оксана відмовила. Нагадавши: тому, чий батько воював проти червоних, краще так не світитися. Скарга повернеться до того, на кого писана, до кляузника почнуть придивлятися. Мало, що з дитячого будинку. А де був до того? Хто батьки? Не народився ж хлопець на вулиці, відразу десятирічним... Отож. Спливе неблагоннадійна біографія, і все, можна сушити сухарі.

З аргументами дружини Максим тоді погодився: знав, як працює силова машина, не збирався за просто так сидати в тюрму, ставши черговою розмінною монетою в чийось апаратних ігрищах.

Коломієць, попри все, готовий був дати радянській владі шанс. Зрештою, він їй служив із доброї волі, у щось таки вірячи. Хоч намагався бути обережним у словах та вчинках. У нього виходило. Оксана натомість не лишала більшовикам жодних шансів, уночі вони сперечалися в ліжку пошепки, але дискутували затято. Утім, Максим любив Оксану й не збирався писати на дружину доноси. Хіба погодили: поки в країні так неспокійно, поки ніхто не гарантує особисту безпеку завтра, від дітей утримаються. Обоє молоді, йому майже тридцять, їй — двадцять п'ять.

Коли з Марусею сталася біда, Коломієць змовився з дружиною звести рахунки з Матвієм Романенком, бо щиро вважав його виродком. Адже він своїми діями налаштовує людей проти влади, а в неї й так повно ворогів. Звісно, вона не ідеальна. Але такі ось романенки на місцях гальмують будь-який її розвиток. Оксана тоді повелася правильно,

приборкавши свій гнів спадкової петлюрівки й погоджуючись: кривдника треба покарати, приборати зовсім. За наклеп його ніхто не посадить найближчим часом, а горя він може накоїти ще багато.

У Коломійців майже вийшла змова.

Майже — бо почалася війна.

Розіграли по нотах, виконуючи кожен наперед прописану за кілька ночей роль. Колективні застілля для міліції були звичним явищем, збиралися родинами, Матвій Гнатович поки парубкував. Кілька разів під час таких зібрань Оксана пускала Романенкові бісики, загравала, намагаючись подати все так, ніби робить це нишком. Звичайно, той відповідав, як чинив би всякий нормальний дорослий мужчина, не підозрюючи гри. Сам Коломієць почав чим далі, тим частіше випивати з колегами окремо, усе відвертіше скаржачись на жінку, яка крутить хвостом, наклавши оком на старшого за званням. Чоловіки заспокоювали, та нічого порадити в таких випадках не могли.

Підготувавши належний ґрунт, Коломійці перейшли в наступ: Оксана поскаржилася Романенку, ніби чоловік її б'є, просила вплинути, тільки йому довіряє. А Матвій Гнатович охоче влаштував Максимові прочухана. Хто там буде розбиратися — за що. Навіть коли розберуться... Ну, жінка гуляє, чоловік виховує, коханцеві то не подобається, речі прикрі, та не нові.

Так тягнули півроку.

Поки лейтенант міліції Максим Коломієць одного разу на підпитку не взяв табельну зброю і не застрелив Матвія Романенка в нього ж на квартирі.

Ніхто не припускав, що вбивця лише прополоскав рота самогонкою, аби тхнуло. Зате всі чудово розуміли причину: убивство з ревнощів. Злочин, скоєний у стані сильного душевного хвилювання. Причина — тяжка образа з боку загиблого, бо спати з чужою дружиною — це образа, і Оксана на

слідстві чесно зізналася в інтимному зв'язку з убитим. Кому стукне в голову, що жінка здатна про свою подружню зраду свідомо збрехати...

Оксана збрала речі й переїхала до мами в Миргород. Ніхто не дивувався її намірам розлучитися з Максимом. А Коломійця відправили відбувати максимально належний термін на Урал, заготовляти ліс. У таборі не гнобили, навпаки, поставили колишнього міліціонера нарядником на лісопилку. І єдине, на що варто було зважати, — не повертатися зайвий раз спиною до кримінальних злочинців. Максим мав усі шанси вийти достроково за зразкову поведінку. Принаймні так вони планували. Оксана ж потім готувалася за якийсь час знову зійтися з чоловіком, для глядачів і просто цікавих — кинутися в ноги, покаятися, а той великодушно пробачить.

Та війна, як уже говорилося, перекреслила все.

Позбавила Коломійця змоги звільнитися раніше. Зробила вдівцем.

І тепер лишалося плисти за течією...

— Чого замовк?

— Так точно, громадянине капітан, — стрепенувся Максим, справді поринувши в спогади на довше, ніж того вимагала ситуація.

— Бач, по-військовому відповідаєш. Ніби рапортуєш, — Ярцев знову сплюнув, сказав без жодного переходу: — Отак буває, залітає наш брат через слабких на передок баб. Знаю я кілька таких випадків. Особливо про одного свого друга, разом були на курсах... А, то таке, — відмахнувся, зиркнув на заграбовані вікна. — Коротше, Коломієць, давай дружить. Мій попередник тебе ніяк не використовував. Я буду. Ти єдиний нормальний серед цього зоопарку. Ну, є ще парочка людей, не дарма справи погортав... І щоб ти розумів, чому я прийшов сюди, а не викликав до себе. Крутиться таке отут, признайся.

Капітан запросто тицьнув указівним пальцем Максимові в лоба. Той вирішив промовчати, ще не розкусивши нового начальника оперчастини. Хоч така зацікавленість його персоною Коломійця, людину з досвідом, дещо насторожила й напружила. Копати почне, ну, а як не в той бік.

— Пояснюю, — Ярцев послинив пальця, витер об галіфе. — Зараз тебе Зубов підрізав, бо блатні зовсім страх загубили. Як побачать, що кум триндить із тобою, не ховаючись, стерегтимуться. Тебе тепер почнуть обходити десятою дорогою.

— Ви погано знаєте блатних, — вирвалося в Максима. — Їх узагалі мало що й коли зупиняє. Мою безпеку в баракі гарантувати ви не зможете.

— А перевести на особливий режим — можу, Коломієць. Війна, бандитизм по області, сам же бачиш по контингенту. На фронті теж не ясно, як воно все складеться. Коротше, нема в країні нічого стабільного. Тож свої мають триматися разом.

— Ми — свої?

— Ти — зек. А я — ще не вирішив. Вважай, даю тобі аванс. І раджу триматися мене, Коломієць. Бо справді, гляди, безпеку ніхто не гарантуватиме.

Сказавши так, капітан Ярцев поправив портупею, розвернувся й пішов геть, усім своїм виглядом демонструючи: заклопотаний, справ навалом.

Нічого, подумав Максим. Напевне, це не остання така в них розмова. Чогось хоче опер, чогось домагається, на щось розраховує. Нехай. Кому-кому, а в'язневі спішити точно нема куди. Усе з'ясується, і рішення доведеться приймати по ситуації.

Знизавши плечима й легенько тримаючись рукою за поранене місце, яке ще боліло, Коломієць повернувся назад у санітарну частину.

Найперше зазирнув під подушку.

Цигарки не було.

Сусіди-кримінальники дивилися кожен у свій бік.

Район Здолбунова,
село Гніздяни

Відділ побачили на сільській околиці перед полуднем.

Бійці вийшли з лісу, не ховаючись. Двоє в авангарді. Трохи далі — підвода, на ній розмістилася основна частина. Ще пара автоматників рухалася у хвості, звично прикриваючи тил. Удова Ксеня Савчучка, як її звали в селі, саме поралася на обійсті й випросталася, дивлячись на прибулих з-під долоні. Вона чекала на їхню появу раніше.

Напередодні, глупої ночі, жінку розбудив стукіт у вікно, спершу легенький, та майже відразу — сильніший, наполегливіший. Схопилася миттю, глянувши на малих. Двійко діток, десятирічний Славко та восьмирічна Галя, сопіли на одному ліжку в сусідній кімнаті. Але могли прокинутися від найменшого шереху, бо війна вже кілька років як позбавила людей можливості спати спокійно.

Діти взагалі стали більш чутливими. Дякувати Богові, її синок із донечкою не бачили, як німці повісили на сільському майдані двох лісових хлопців. Ксеня змогла заховати їх у льосі, аби не йшли разом із нею дивитися на страту за наказом пузатого унтершарфюрера.

Сталося це ранньою весною.

До того часу вони з'являлися в селі не часто. Уперше навідалися влітку, щойно витіснили *совітів* із Волині. Комуністів по тутешніх селах після майже двох років більшовицької влади не любили. Тож Ксеня була серед тих, хто зустрічав німців-визволителів хлібом та сіллю на вишитих рушниках. Благо в Гніздянах був свій млин, місцеві пухкі короваї славилися в окрузі. Добре пам'ятала високого худого офіцера, котрий приймав гостину, картинно знявши при цьому кашкета й передавши верткому ад'ютантові. Відламавши кутик, умочив

у сіль, зжував, демонстративно поцілував спершу хлібину, потім — дівчину, яка її тримала.

Далі на сільському майдані пройшов мітинг, де офіцер через перекладача пояснив: він представляє здолбунівську комундатуру. І тепер у селі буде своя влада, з місцевих. Люди навіть знали хто. Іван Бунчук, шкільний учитель, який вийшов із підпілля. Переховувався через загрозу арешту за антирадянську пропаганду.

На нелегальне становище перейшов два роки тому. Мусив, бо на нього доніс місцевий п'яничка, якого совіти поставили свого часу в Гніздянах головою сільради. Був неписьменним, але політично підкутим, на диво складно калатав язиком перед людьми, розповідаючи про переваги комуністів над польськими панами. Тож, отримавши високу посаду за заслуги та благонадійність, попросився до Бунчука на науку. Потім, коли насобачився читати по складах і виписувати короткі речення, нашкрібав клязузу й послав у район. Мовляв, учитель — прихований ворог Радянської влади, пропагує самостійність України й узагалі підтримує тісний зв'язок із націоналістичними бандами ще за Польщі.

Куди втік голова, ніхто не знав. Зник на третій день після того, як радіо оголосило про війну. І весь цей час, доки Бунчук не повернувся з німцями, село жило без начальства, не надто від того потерпаючи. Коли ж ті пішли, а вчитель лишився старостою, життя в Гніздянах теж особливо не змінилося. Владу вважали своєю, включно з місцевими чоловіками, котрі записалися в допоміжну поліцію. Незабаром почали регулярно надходити українські газети з Рівного. І без малого рік люди не мали й не знали горя, задоволені з того, що живуть за власними законами, виконуючи розпорядження тих, кому вірять і кого знають.

Та згодом німці почали втручатися дедалі частіше.

Спершу різко збільшилися норми армійських поставок. Потім на роботи в Німеччину почали вербувати, а то й про-

сто гребти молодих дівчат і хлопців. Староста Бунчук особисто втручався, їздив до Здолбунова із кимось сваритися, навіть пробував дійти до Рівного, де сиділо найвище німецьке керівництво. Результатом стало ще більше озлоблення, і тоді в окрузі почали створюватися загони самооборони. Поліцаї не втручалися, демонстративно ігнорували їх. Адже звичними були обставини, коли батько носив поліцейську пов'язку, а син сидів у лісовому курені.

Нарешті німцям урвався терпець. На початку цієї зими, незабаром після Водохреща, Бунчук поїхав до Здолбунова й не повернувся. За якийсь час лісові хлопці принесли страшну звістку: старосту забрали в гестапо. Підстава — підтримка повстанців, котрі отаборилися в лісах і вже кілька разів зривали поставки, підриваючи колії та розвантажуючи продукто-ві ешелони. Під час чергової сутички бійці не змогли забрати всіх загиблих, їх пред'явили для опізнання, і в одного знайшли перепустку, підписану Бунчуком. Хлопець, зовсім молодий, сімнадцяти не мав, виявився родом із Гніздян, утік, аби не забрали на роботи. Зв'язок простежувався чітко, і село вирішили обезголовити.

За два дні його понівечене тортурами тіло разом із чотирма іншими в'язнями показово повісили в центрі Здолбунова. Крім Бунчука, лише двоє мали стосунок до лісового війська. Інші працювали на радянське підпілля, один із них виявився поляком, і це збентежило селян. Адже роками українці з поляками не могли помиритися, і ані радянські комуністи, ані німецька влада не змусили їх забути давні образи й стати по один бік барикад. Чи бодай тримати нейтралітет. А тут виявляється, що для німців усі навколо або слуги, або вороги. Ніхто в Гніздянах не міг припустити, що колишній сільський вчитель, якого за Польщі ледь не посадила дефензива і чийого далекого родича застрелив до війни польський офіцер, сидів в одній камері, а потім висів на одній шибениці з поляком.

Коли обговорювали новину, двадцятирічний поліцей, теж із місцевих, бовкнув: мовляв, віднині напевне всі гуртуватимуться за принципом, що ворог нашого ворога стає нашим другом. Старші затюкали нерозумного — ич, нахапався, начитався невідомо якої агітації. Ніколи не воюватимуть українці пліч-о-пліч із поляками, союзниками тут вони бути не можуть. Тим більше, забрали його в гестапо, бо співпрацював із більшовиками. Значить, вони об'єдналися й нічого доброго від такої злуки чекати не варто. Висновок зробили швидко, один із лісових командирів допоміг — не всякий, хто воює проти німців, відразу стає союзником. Нема в цій війні побратимів, окрім тих, котрі самі зголосяться й стануть під рушницю.

Карателі не забарилися. Хоча селяни до останнього вірили — німці в Гніздяни не прийдуть, просто призначать нового станового, як було раніше. Вони взагалі намагалися не потикатися далеко за межі міст, особливо боячись Чорного лісу, упритул до якого розкинулося село. Але, мабуть, німецька влада вирішила виступити показово — забагато дозволяє собі місьцеве населення останнім часом.

Товстий унтер приїхав разом із карателями. Звелів через перекладачку, польку, у німецькій формі, з комендатури *курва*, не інакше, гнати до центру села всіх. Навіть, сказав, котів із собаками. Говорячи, постійно поправляв окуляри й витирив картою хусткою голений загривок. Катами стали двоє шуцманів. Вибили колоди з-під ніг приречених, коли пузань стрельнув у повітря, і не всі жінки, котрі були з дітьми, устигли відвернути їхні лиця від страшного видовища. Щоправда, Ксеня помітила — тлумачка теж не схотіла дивитися, повернула голову до натовпу, так, ніби її зацікавили люди. Це ніяк не вплинуло на вдову: до молодої, з вигляду не старше тридцяти, польської жінки відразу перейнялася лютою ненавистю. Бач, шмата німецька, очі верне. Не хотіла б їхати сюди, так знайшла б спосіб. Напевне, коханець є, та й не один,

кряля справна. Могла щось придумати, когось попросити замінити її, хворобу яку вигадала...

Та потім Ксенині малі почули про страту від тих, хто її бачив. Налякалися так, що самі полізли в льох, просидівши там до вечора й навіть лаштуючись там спати. Коли мама все ж умовила малих вибратися звідти, переконавши — нічого лихого з ними не станеться, вона не допустить і захистить, кілька ночей по тому Галя прокидалася й плакала, будячи Славка, і тоді матері доводилося мостити обох коло себе.

Але нині нічні гості їх, на щастя, не побудили.

Не відчиняти Савчучка не могла. Запитала лиш хто. Хоча якщо навідалися *червоні*, котрі почали віднедавна таборитися в тутешніх лісах, усе одно доведеться пускати. Проте з-за дверей заговорили українською. Сказали — з групи Холодного, а про цього командира в цих краях чули. Його псевдо стояло під листівками й відозвами, які час від часу поширювалися серед місцевих мешканців, розповідали про звірства німців, пізніше — *совіцьких* диверсантів. Та закликали опиратися й підтримувати українських повстанців.

Тож удова Савчучка пустила двох чоловіків.

Обом трохи за двадцять, неголені. В одного — щіточка рудих вусів, на ньому трофейний німецький френч зі споротими відзнаками й така сама пілотка. Інший, судячи с поведінки — старший у тандемі, носив сірий піджак, смугасту довоєнну сорочку, застібнуту під горло, штани заправив в офіцерські чоботи, картуза зняв, щойно ступив через поріг. В обох були радянські дискові автомати, і зброю не опускали. Попросили напитися води, пригостилися хлібом, кожному перепало по тоненькому шматкові сала. Довго не затрималися, лиш дізналися, чи є німці в селі, і zostалися помітно задоволеними, почувши:

— З того часу, як наші хлопці поруч, ніхто чужий носа не пхає. Люди вже чекають, заки наша влада прийде остаточно.

Нічні гості пообіцяли — недовго чекати, бо німці бояться заходити далеко в ліси, звідти не вийдеш живим. Червоних

партизанів теж сюди ніхто не пустить, із ними вже ведуться переговори. Старший, котрий назвався Лавром, навіть трошки розговорився й пояснив цікавій до подібних вістей Ксені: більшовики домовляються з партизанами про нейтралітет. Водночас польські пляцуфки¹ схиляються до союзу з червоними, бо полякам вигідне ослаблення українців.

І тут, сказав Лавро, може вийти цікава історія: совіцьким партизанам потрібен хай тимчасовий, але мир із бульбівцями. Дожувавши кусень і запивши свіжою водою, продовжив: червоні почали тиснути на Гітлера і їм важливо для закріплення власної перемоги мати прикритий тил. Заходять сюди з шепетівських лісів, а також із боку Білорусії. Повстанці ж намагаються блокувати совітів у лісах, водночас не припиняючи воювати з поляками. Тому, як польські союзники, червоні, зі слів Лавра, готові до переговорів, аби стримати обидві ворогуючі сторони від взаємного знищення.

Проста сільська жінка, удова Савчучка не дуже-то й прагнула вникати в *політику* аж так глибоко. Їй наразі було досить, що під кінець свого дещо плутаного й не завжди зрозумілого їй пояснення Лавро сказав: російських партизанів боятися не треба. Так, мають тут власні інтереси, але на те й війна. Ось тільки далеко їх ніхто пускати не збирається. Та й не годують їх люди по довколишніх селах — правильно роблять. Силою взяти не наслідують. Знають, паскуди, що відразу настане розплата.

Та й Ксеня Савчучка сама не сліпа й глуха. Чула, як два тижні тому *наші* оточили й накрили совіцьку партизанську базу в лісі, бо перед тим вони пограбували село в сусідньому

---

¹ Польські загони самооборони, створювалися переважно в польських селах на Волині. Крім того, існували підрозділи польської допоміжної поліції, аналогічні українським. До 1943 року формально співпрацювали з німецькою окупаційною владою. Згодом як українські, так і польські парамілітарні структури поповнили, відповідно, військові підрозділи Української повстанської армії та Армії крайової.

районі, ще й поранивши діда, котрий наважився опиратися свавіллю. Про це написали в листівці за підписом командира Холодного, запевнивши громадян — так буде з кожним, хто почне грабувати людей на чужій землі.

Прощаючись, Лавро попередив: завтра їхній відділ прийде в Гніздяни. Вони — забезпеченці, збирають продукти для потреб повстанського війська. Навіть мають спеціальний документ за підписом Холодного. Власне, за цим і прийшли — нагадати, що годувати краще своє військо, аби чуже не прийшло. До неї ж постукали задля розвідки, дізнатися обстановку.

Ну, і пояснити: червоних партизанів поки можна не боятися.

Помахавши на прощання, обоє розчинилися в червневій ночі.

А Ксеня потім довго крутилася, не могла заснути, все думала: як то воно вийде, невже ж удасться втримати українську владу, уберегти від чужих — поляків, німців, росіян, усе одно.

Її чоловіка, Миколу Савчука на псевдо Осика, убили цієї зими. Він прийшов із лісу до Ковеля на зв'язок із місцевим підпіллям, наскочив на засідку польської поліції й у короткій сутичці не дався живим. Удові Савчучці дуже хотілося, аби чоловікова загибель була не даремною. Ще й поклялася особисто помститися полякам, хай лиш випаде нагода, заховала в хаті револьвер і вірила — рука не здригнеться, була б нагода, ляха здибати...

Ксеня підозрювала: нічні гості знали, до кого безпечно постукати в хату. Хоча останнім часом у Гніздянах та кількох найближчих селах людям стало відносно спокійніше, боятися, що викриють зв'язок із партизанами, уже не треба. Місцевість брала під контроль Українська повстанська армія.

Ще до появи карального загону та навіть до загибелі старости сільські поліцаї не відчували себе чимось зобов'язаними німецькій владі, по суті, підтримуючи старосту й місцеву, *свою* адміністрацію. Потім дезертирство, яке раніше мало

місце, та не було масовим, стало звичним, повальним явищем. Дійшло до того, що в Гніздях та інших довколишніх селах керували лише цивільні. А повстанці, перебравшись із початком весни до лісу, на партизанку, контролювали територію й створювали довкола таку обстановку, що ніхто чужий сам не ризикував поткнути сюди носа.

Як і більшість жінок, удова Савчучка прала, шила й перешивала одяг воякам, за потреби брала кількох чоловіків на постій, готувала їсти. Млин далі справно працював, а в сусідньому селі димів невеличкий спиртовий заводик: чистий спирт ходив в обігу краще за німецькі окупаційні марки, на які повстанська армія ставила спеціальні штампи, «друкуючи» в такий спосіб власні гроші. На нього міняли практично все. За чутками, udało ся роздобути великий запас мін у червоних партизанів. Словом, села завжди були готові допомагати лісам, варто лиш попередити й іти до станового, той розпорядиться.

Побачивши серед прибулих знайоме обличчя, Ксеня помахала Лаврові. Той на ходу віддав честь, поправив автомат, більше не відволікався. Невеличкий загін проминув її обійстя, завернув і зник з очей. Вона мимоволі полічила чоловіків, нарахувала сімох, разом із тими, хто на застеленому соломою возі. Потім озирнулася на дітей, котрі бавилися з котом під вишнею з достиглими ягодами. Розстелила малим брезент на траві й мала собі на якийсь час святий спокій. Тоді наморщила лоба, згадуючи, від чого відволікла поява вояків. Згадала — збиралася йти до курей.

Навіть дійшла до курника, перетнувши двір.

І завмерла, зловивши обережний рух відразу кількох людей.

А наступної миті через тин у двір переліз чорноволосий та чорновусий чоловік, зовні подібний до тих, хто ось недавно пройшов вулицею повз її хату. Темно-зелений френч німецького зразка, галіфе, солдатський ремінь із вибитим на латунній блясі тризубом, кашкет із гострим верхом, схожий

на добре знайому місцевим жителям польську конфедератку. Смикнувши правим плечем, скинув пас автомата, перехопив рукою, метнув стрімкий погляд на жінку, запитав неголосно:

— Сама?

— Діти... — Ксеня розгублено кивнула в бік саду.

— Більше нікого?

— Удова я.

— То й що? — і, видно, не бажаючи займати час пустими розмовами, наказав: — Бери дітей, веди в хату. Зачиняйтесь, сидіть там. Ще краще — лізьте в пивницю. Хутко.

Далі нічого не розуміючи, Ксеня гукнула малих, і ті послушали миттю: навчені воєнним часом, підхопилися, побігли до матері. Славко в останній момент прихопив kota, той не зрозумів, куди тягнуть, заняквав, вислизнув із рук, прожогом чкурнув у кущі, розганяючи на шляху курей.

Чорновусому не сподобався зчинений простими, здавалося б, діями гармидер, та нічого не сказав. Перейшовши двір, уже не озираючись, прочинив хвіртку, обережно визирнув назовні, тримаючи зброю напереваги. А потім ступив уперед, рушив туди, куди перед тим проїхали забезпеченці від Холодного.

До сільського центру.

Галя захникала, засмучена котовою втечею. Відваживши дитині легенького, не болісного, швидше — виховного потиличника, Ксеня загнала доньку до хати за вже зниклим усередині братом. Ставши на поріг, завмерла, наморщила чоло. Тоді звеліла, крикнучи всередину:

— Славку, гляди сестру, лізьте в льох двоє, сидіть тихо! — і щільно зачинила двері, лишившись у дворі.

Усе, що відбувалося, жінці зовсім не подобалося.

Та ховатися не збиралася, поки не розбереться що до чого.

Не встигла наблизитися до хвіртки, як здалеку, від центру Гніздян, розірвала тишу автоматна черга. Перша була

довгою. Потім захлинулася, і майже відразу відгукнулися інші, коротші. Звучали так, ніби перегавкувалися між собою сільські собаки, розбуджені серед ночі котримось одним. Ксеня про всяк випадок відійшла, присіла під великим бузковим кущем. Стрілянина не наближалася, але й не вщухала. Навпаки, поряснішала, немов у Гніздянах раптом почалася справжня війна.

Потроху заспокоївшись та зрозумівши — зараз тут влада своя, а отже, навряд чи їй та іншим селянам загрожує щось серйозне й скоро наведуть порядок, що б там не сталося, удова Савчучка випросталася. Поправила легку хустку, яка збилася на потилицю, почала слухати постріли уважніше. Дуже скоро зрозуміла: вони ляскають ніби з різних боків, при тому не наближаючись. Бій — а в Гніздянах, поза сумнівом, із якоїсь причини спалахнув раптом неочікуваний бій — вівся десь в окремому місці. Одна група оточила іншу й тепер не дає прорватися. Чим далі, тим більше переконувалася Ксеня у своїй правоті: довгі черги звучали відчайдушними криками, короткі у відповідь нагадували поведінку спокійних, упевнених у собі людей.

Довго це не тривало. Заглухло так само несподівано, як почалося. Коли за наступних десять хвилин перестрілка не відновилася, жінка, озирнувшись на хату й переконавши себе — діти не вийдуть, поки мама не дозволить, поспішила туди, звідки стріляли. Страху вже не було, уперед вела цікавість.

По дорозі бачила інших, хтось лишився у дворі, хтось так само виходив. Переважно жінки, молоді й старші. Тривожно запитували одна одну, що там, відповідей не було, тож надіялися зараз побачити її на власні очі. Уже наближаючись до центру, жінки враз зупинилися — спереду рвонула граната, відразу друга, далі огризнулася довга автоматна черга, і аж тепер запанувала звична тиша, яку порушив гучний заклик:

— Виходьте! Можна! Ходіте всі сюди!

Зміст

За лаштунками партизанської війни. <i>Іван Патриляк</i>	5
Частина перша	
ДИВЕРСАНТ	7
Частина друга	
СВОЇ	85
Частина третя	
ВАНДА	149
Частина четверта	
ХМАРА	221
Від автора	296

Літературно-художнє видання

КОКОТЮХА Андрій
Чорний ліс
Роман

Керівник проекту *В. А. Тютюнник*
Відповідальний за випуск *К. В. Озерова*
Редактор *Р. В. Мельників*
Художній редактор *А. В. Белякова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *Т. М. Віланова*

Підписано до друку 15.01.2019. Формат 84x108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Adonis». Ум. друк. арк. 15,96.
Наклад 3500 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у ПРАТ «Харківська книжкова фабрика "Глобус"»
61052, м. Харків, вул. Різдвяна, 11.
Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011 р.
www.globus-book.com

- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

- на сайті Клубу: www.bookclub.ua
- у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів

e-mail: publish@ksd.ua

Запрошуємо до співпраці художників,

перекладачів, редакторів

e-mail: editor@ksd.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57

e-mail: trade@ksd.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55

e-mail: kyiv@ksd.ua

Кокотюха А.

К59 Чорний ліс : роман / Андрій Кокотюха ; передм. І. Патриляка. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. — 304 с.

ISBN 978-617-12-6047-4

У Чорному лісі на Волині українці воюють відразу на три фронти: з німцями, росіянами та поляками. Головний герой — колишній міліціонер, зек, радянський диверсант — мусить розібратися в тому, хто друг, а хто ворог. У нього нині одна мета — зрозуміти, на чиему боці правда, і відстоювати її зі зброєю в руках.

УДК 821.161.2

Червоний

Великий роман на великому екрані!

Фільм Зази Буладзе «Червоний»!

У ролі Данила Червоного Микола Береза!

Ця книжка — це три розповіді про Данила Червоного від його найзапекліших ворогів.

Міліціонер Михайло Середа щиро вважав упівця Червоного ворогом. У повоєнні роки він, не жалюючи себе, чинив перепони повстанцям. У цих зіткненнях він утратив кохану, та зберіг чоловічу гідність. І не міг не визнати, що Данило — безстрашний вояк.

Полковникові КГБ Льву Доброхотову таки вдалося заманити бандерівця у пастку. А Уляна, дівчина Данила, стала жертвою чекістів. Тепер на ватажка повстанців чекав не легкий шлях до ГУЛАГу.

Воркутлаг. Колишній червоноармієць Віктор Гуров упевнений, що потрапив сюди випадково, а ось ворогам країни рад саме тут і місце. Та гідність і щирість Данила, його переконання і надзвичайна душевна міць змушують Віктора замислитися...

Червоний. Без лінії фронту

Це неймовірна історія! Повстанський командир Данило Червоний не пропав безвісти після зухвалої втечі з табору смерті. Вояк УПА вижив і переміг у нелюдських умовах вічної воркутинської мерзлоти. Щоб зрозуміти, як це йому вдалося, ми маємо повернутися на десять років назад і побачити Червоного юним лицедієм, який лише починає боротьбу за свободу. Його шлях по своєму бачать та оцінюють друг юності Мирон, повстанка Марія, радянський диверсант і донька «ворога народу». Кінороман «Червоний. Без лінії фронту» — довгоочікуване продовження «Червоного», книжки, яка ще до успішної екранізації набула в Україні культового статусу!

Багряний рейд

Тільки-но зійшла з української землі німецька навала, як Совіти почали утиски й арешти. Серце Максима Коломійця обливалось кров'ю, коли він бачив, як паплюжать рідний край. Але й у відділі УПА, куди він пішов за покликом сумління, йому не довіряють. Бо він колишній міліціонер, радянський диверсант. А головне — чужий, бо Східняк: таке псевдо взяв собі нинішній повстанський командир. Він має серед бійців недруга, котрий тільки й чекає від нього помилки. Та саме групу Східняка відряджають у рейд на Лівобережжя, у глибокий тил радянських військ. Бойове завдання Східняка: закріпитися в тилу й організувати повстанських рух на Київщині. Скількох побратимів ховатиме Східняк і хто допоможе йому помститися?

Біла ніч

Максим Коломієць на псевдо Східняк — командир невлонного летючого відділу УПА, який не дає спокою окупаційній Червоній армії на Волині. Через особливу тактику складається враження, що відділ Східняка діє в кількох місцях одночасно. Майор НКВД Полинін має особистий рахунок до Коломійця, бо вважає його зрадником. Тому до відділу Східняка засилають агента із завданням знищити командира. І це — у час, коли повстанський рух змінює тактику боротьби... Чи залишиться Коломієць живим?